אבא שאול אומר אף באיש אחד ושתי נשים ואין עומדין עליו בשורה ואין אומרים עליו ברכת אבלים ותנחומי אבלים בן שלשים יוצא בדלוסקמא רבי יהודה אומר [א]לא דלוסקמא הניטלת בכתף אלא הניטלת באגפיים ועומדין עליו בשורה ואומרים עליו ברכת אבלים ותנחומי אבלים (א)[ב]בן י"ב חדש יוצא במטה ר"ע אומר הוא בן שנה ואבריו כבן שתים הוא בן שתים ואבריו כבן שנה יוצא במטה ר' שמעון בן אלעזר אומר [ג]היוצא במטה רבים מצהיבין עליו אינו יוצא במטה אין רבים מצהיבין עליו ר"א בן עזריה אומר [ד]ניכר לרבים רבים מתעסקים עמו אינו ניכר לרבים אין רבים מתעסקים עמו ומה הן בהספד רבי מאיר בשם רבי ישמעאל אומר עניים בני שלש עשירים בני חמש רבי יהודה אומר משמו [ה]עניים בני חמש עשירים בני שש ובני זקנים כבני עניים אמר רב גידל בר מנשיא אמר רב הלכה כרבי יהודה שאמר משום רבי ישמעאל דרש ר' ענני בר ששון אפיתחא דבי נשיאה [ו]יום אחד לפני עצרת ועצרת הרי כאן ארבעה עשר שמע רבי אמי ואיקפד אמר אטו דידיה היא דרבי אלעזר א"ר אושעיא היא דרש רבי יצחק נפחא אקילעא דריש גלותא יום אחד לפני עצרת ועצרת הרי כאן ארבעה עשר שמע רב ששת איקפד אמר אטו דידיה היא דר"א אמר ר' אושעיא היא דא"ר אלעזר א"ר אושעיא [ז]מנין [ח]לעצרת שיש לה תשלומין כל שבעה שנאמר [1]בחג המצות ובחג השבועות (א) מה חג המצות יש לה תשלומין כל שבעה אף חג השבועות יש לה תשלומין כל שבעה [ט]אדבריה רב פפא לרב אויא סבא ודרש [י]יום אחד לפני ראש השנה וראש השנה הרי כאן ארבעה עשר אמר רבינא הלכך [כ]יום אחד לפני החג וחג ושמיני שלו הרי כאן עשרים ואחד יום רבינא איקלע לסורא דפרת א"ל [ל]רב חביבא מסורא דפרת לרבינא אמר מר יום אחד לפני ראש השנה וראש השנה הרי כאן ארבעה עשר אמר ליה אנא מסתברא כרבן גמליאל הוא דאמינא: **מתני'** [מ]אין קורעין [נ]ולא חולצין [ס]ואין מברין אלא קרוביו של מת ואין מברין אלא על מטה זקופה:

גמ'

(ה)**דלוסקמא.** ארון: **ואין עומדין עליו בשורה.** אין צריך לעמוד עליו בשורה. כשחוזרין מבית הקברות עוברין לפני האבל בשורה וכל אחד אומר לו תתנחם: **ברכת אבלים.** ברכה שאומר ברחבה כדאמר בכתובות (ד' ח:): **תנחומי אבלים.** כל שבעה הולכין לנחמו בביתו: **הניטלת בכתף.** באדם אחד: **באגפיים.** בשני בני אדם דרך כבוד: **ואבריו כבן שתים.** שאבריו גדולים: **מצהיבין.** מרגישין ומצטערין: **ניכר לרבים.** שהיו מכירין כבר שהיה רגיל לצאת מן הבית: **מה הן בהספד.** כמה יהא גדול שמגוה להספידו: **עניים בני שלש.** לפי שהעני מצטער על בניו יותר מן העשיר לפי שאין לו שמחה אחרת: **יום אחד לפני עצרת.** היה אבל: **הרי כאן ארבעה עשר.** דעצרת חשוב כשבעה והוי יום שלפני עצרת חשוב ז' דסבר כי הא' תנא דלעיל (ד' כ.) דאמר אפילו יום אחד אפילו שעה אחת וכמאן דאמר עצרת כרגלים (ו): **מתני' על מטה זקופה.** יושבין המנחמין: **חולצין.** כתפיהן:

גמ'

אבא שאול אומר אף באיש אחד ושתי נשים. מפורש במסכת קדושין (דף פ: ושם) אע"ג דאין איש אחד מתייחד עם שתי נשים בשעת אבילות דטרידא שרי: **ואין** אומרים עליו ברכת אבלים. פירש בקונטרס דמיירי בלא כלו לו חדשיו ומיהו אפי' מיירי בכלו לו חדשיו נהי דמתאבלים עליו כדאיתא בפרק ר"א (שבת ד' קלו. ושם) ובפרק יש בכור לנחלה (בכורות דף מט.) מ"מ אין מחמירין עליו כל כך לנערו כדאמרן בהני דסמוך דלפי מה שהוא גדול מחמירין לכבודו: **ברכת** אבלים ותנחומי אבלים. שמנחמים אותו בדברים: לעיל (ע"א) פירש בקונטרס דאם בא להחליף בגדים שכבסו קודם הרגל ללבוש בגדים שהן מכובסין כי חלוק הוא מלבוש ומכאן (ז)משמע שר' שמעון היה מתיר בגדים שכבסו קודם הרגל ובתוס' פי' אם בא להחליף ללבוש בגדים שאינם מכובסים כי חלוק הוא מלבוש ורגילים ללובשו ולהחליף בלא כיבוס ור' יצחק זקיני סובר כך ועל פירש"י הקשה דאי שרי בגדים שכבסו קודם אבלו ומסתמא הכי נמי שרי בגדים המגוהצים קודם אבילות וא"כ מנין לו למעלה דאביי כרבי (ח)מנא ב"ר אלעזר בן שמעון שמא מקודם אבלו היו מגוהצין וי"ל דמדשרו הני דוקא ולא חדשים לבנים ש"מ דסבירא להו הכי ומיהו זהו המנהג עתה שמלבישין אותו לאדם אחר יום או חצי יום ואין זה קרוי בגד מכובס לגביה: **רבי** עקיבא אומר בן שנה כו'. ולא סגי בי"ב חדשים ובמסכת שמחות (ט)נראה לי ר"ע כו' פירוש דלא בעי ג' שנים ואם מת ביום שלשים פוסק בפ' יש בכור (בכורות ד' מט.) שלשים יום כאדם אינו נפל ויום שלשים לענין אבילות כיום שלפניו ואינו מתאבל וה"ה מסתמא לענין בכור: **דרבי** אלעזר א"ר אושעיא היא. והא דלא מייתי ברייתא דר"א בן יעקב דמפיק תשלומין מוקראתם ובקראכם איזהו חג שאתה קורא וקוצר הוי אומר זה חג השבועות וריש לקיש אמר חג הקציר איזהו חג שאתה חוגג וקוצר בו הוי אומר זה עצרת ויש לומר דלא ידעינן כמה ימים אי לאו מדרבי אושעיא כדאיתא פרק אין דורשין (חגיגה דף יז: ושם) אלא קשיא מנא ליה דעצרת כרגלים בזמן הזה הא ליכא תשלומין ונהי דמתני' הכי משמע מדקאמרי עצרת כרגלים משמע לגמרי מיהו היא גופא מנא ליה י"ל כיון דעצרת חד יומא ונחשב כמו פסח וסוכות בזמן שבית המקדש קיים לענין תשלומין חשיב נמי לדידן כרגל דפסח וסוכות מיהו בר"ה ויום הכפורים משמע דלא סבירא להו הכי דליהוו חשיבי כשבעה ימים מדלא נקט אלא עצרת ולית ליה דרבן גמליאל ורב פפא דבסמוך דאמרי אפילו ר"ה ויוה"כ ישנן כרגלים דלעולם הוא במקום פסח וסוכות והקשה בתוספות הרב מה אנו צריכים שיהא ראש השנה כשבעה ימים בלאו הכי נמי מותר לגלח ערב יום כפורים דהוי קובר את מתו שמונה ימים קודם יום כפורים דבטלה הימנו גזרת שלשים ותירץ דנפקא מינה אם לא גילח ערב יום כפורים דאינו מגלח אחר יום כפורים אבל עתה דחשבינן ראש השנה כשבעה ויום הכפורים כשבעה וערב ראש השנה כשבעה ימים קודם ובין ראש השנה ליום כפורים שבעה ונקיט ליה בתר יום כפורים שני ימים ומגלח ואין נראה לי תירוץ זה דהא קיימא לן כאבא שאול דאמר לעיל (ד' יט:) מגלח אחר הרגל אלא יש לפרש דנפקא לן מינה לענין שמועה רחוקה דחשבינן לה שמועה רחוקה בהני שני ימים אחר יום כפורים וזהו דוחק גדול כי זה אינו מפורש בשום מקום שתחשב שמועה רחוקה פחות משלשים יום ויותר היה יכול לומר לענין דחשבינן אחר ראש השנה שבת שלישית דאמר לעיל יושב במקומו מיהו אין זה נראה שום קושיא כלל דהא דאמר שמונה ימים קודם הרגל בטלה ממנו גזרת שלשים יום היינו דוקא היכא דנהג אבילות שבעה ימים אבל זה שלא נהג אבילות כי אם יום אחד לא אמרינן יום כפורים תבטל שלשים ותמהתי למה לא פירש הרב כך כי דבר זה פשוט ובסמוך פירש כענין זה הרב יום אחד לפני החג וחג ושמיני שלו הרי כאן כ"א יום דדוקא בהני אומרים דשמיני עצרת הרי כ"א יום אבל מת ברגל שלא נהג אבילות קודם הרגל לא הוי שמיני עצרת כי אם יום אחד למנין שלשים כך נראה לי ואיני יודע הבירור כך פירש הרב ופירש בהלכות גדולות דהשתא דאית לן תרי יומי אי שכיב ליה שיכבא ביום טוב ראשון לא ינהוג אבילות עד מוצאי יום טוב שני (ימים) ואותו יום טוב שני עולה למנין שבעה ואי שכיב ביום שני ההוא יומא נוהג אבילות דכיון דיום טוב שני דרבנן אתי אבילות דאורייתא דיום ראשון דהוי מן התורה כדאמרינן בזבחים (ד' ק:) ומבטל יום שני דרבנן ואין נראה לר"י וגם אין נוהגין כלל ובמקום אחר פירשתי (י):

אלא קרוביו. ירושלמי ובלבד קרובים הראוין להתאבל כהדא דרבי אבין דמך במועדא לא גמל ר' מנא חסדא אמר בתר מועדא ניעבדא ליה יקרא ואפיק חכם שמת הכל כקרוביו מברין עליו אלו ואלו נראה לי מכאן משמע שיש הבראה בלא אבילות * כגון ברגל ולקמן (ד' כה:) אמר אפי' רבו שלמדו חכמה אינו יושב עליו אלא יום אחד ותמיהני אם כן נצטרך הבראה לשמועה רחוקה ולא מצינו ברבי חייא שעשו לו הבראה אלא קאמר לעיל (דף כ:) והולך כלי אחרי לבית המרחץ ושמא לענין הבראה החמירו משום כבוד החכם:

וכף

עין משפט נר מצוה

קסה א ב ג ד מיי' פי"ג מהל' אבל הל' י והל' יא טוש"ע יו"ד סי' שנג סעי' ה:

קסו ה מיי' שם הל' ט סמג עשין מד"ם כ טוש"ע י"ד סי' שמד סעיף ד:

קסז ו מיי' פ"י שם הל' ג סמג שם טוש"ע י"ד סי' שלט סעי' ח:

קסח ז מיי' פ"א מהל' חגיגה הלכה ז:

קסט ח מיי' פ"י מהל' אבל הל' ג סמג שם טוש"ע י"ד סי' שצט סעי' ט [וטוש"ע א"ח סי' תקמח סעיף יד]:

קע ט מיי' שם הל' ד טוש"ע שם סעי' יא [וטוש"ע א"ח שם סעיף טו]:

קעא י מיי' פ"ו מהל' י"ט הל' כג ופי"א מהל' אבל הל' [א] ג סמג שם ולאוין עה טוש"ע א"ח סי' תקמז סעי' ו וטוש"ע י"ד סי' תא סעי' כ:

קעב כ מיי' שם טוש"ע א"ח שם סעי' ז וי"ד שם סעי' ד:

קעג ל מ מיי' הל' יט שם והל' אבל שם הל' ג טוש"ע א"ח שם סעי' ח וי"ד שם:

◆

רבינו חננאל

אבא שאול אומר אף באיש אחד ובשתי נשים. ואין עומדין עליו בשורה, ואין אומרין עליו ברכת אבלים ותנחומי אבלים. בן ל' יום יוצא בדלוסקמא. ר' יהודה אומר לא דלוסקמא הניטלת על הכתף אלא הניטלת על אגפיים. ועומדין עליו בשורה, ואומרין עליו ברכת אבלים ותנחומי [אבלים]. בן י"ב חודש יוצא במטה. ר' עקיבא אומר בן שנה ואבריו כבן שנתיים בן שנתיים ואבריו כבן שנה, יוצא במטה. רבי שמעון בן אלעזר אומר היוצא במטה רבין (מתייהבין) [מצהיבין] עליו. ר' אלעזר בן עזריה אומר ניכר לרבים רבים מתעסקין בו, אין ניכר לרבים אין רבים מתעסקין בו. מה הן בהספד. ר' מאיר אומר משום ר' ישמעאל עניים בני שלש, עשירים בני חמש. ר' יהודה אומר משום ר' ישמעאל עניים בני חמש, עשירים בני שש, ובני זקנים כבני [עניים]. אמר גידול בר מנשה אמר שמואל הלכה כר' יהודה שאמר משום ר' ישמעאל. ירושלמי תני אין מראין פנים לא בראש שנה ולא ביום הכיפורים. ר' חזקיה הוה ליה עובדא, סלקין רבנן למחמי ליה אפון בצומא רבה,א) אמ' לון כלום אמרו אין מראין פנים לא בראש השנה ולא ביום הכיפורים, [א]לא מפני התפילה. שנייה הוא יום הכיפורים שחל להיות בשבת. ג)דריש ר' עינוני מי שקבר את מתו יום אחד לפני עצרת, חשוב כשבעת ימי האבל ופסקו ד' ימי אבלו. ועצרת חשוב כשבעת ימי הרגל, דאמר ר' אלעזר מנין לעצרת שיש לה תשלומין שבעה שנאמר בחג המצות ובחג השבועות ובחג הסוכות, מה חג המצות יש לה תשלומין כל שבעה, שאם לא הקריב ביום ראשון יש לו להקריב כל ימי החג, כך עצרת יש לה תשלומין שבעה כחג המצות. הרי ד' לפני עצרת, ועצרת שבעה, הרי ארבעה עשר. משלים ששה עשר יום והרי גמרו לו שלשים ומותר בתספורת. אדבריה רב פפא לרב אויה סבא ודרש יום אחד לפני ראש השנה וראש השנה הרי י"ד. אמר רבינא הלכך הקובר את מתו יום אחד לפני החג, שבעה, והחג שבעה, ושמיני שלו שהוא רגל בפני עצמו, הרי כאן עשרין ואחד יום. וזהו שאמרו [שמיני] רגל בפני עצמו לענין פז"ר קש"ב. פירוש ג)רגל בפני עצמו וזהו כדי לחשב יום שמיני של חג הסוכות שבעת ימים לאבל למנין שלשים. **מתני'** אין קורעין ולא חולצין כתף, ולא מברין אלא קרובין של מת.

מסורת הש"ס

א) [שמחות פ"ג ע"ש], ב) חגיגה יז. ר"ה ד., ג) [ע' פרש"י ביצה כט.], ד) בב"מ פא: הגי' רב חנינא, ה) [ד"ה דלוסקמא אחרי ד"ה תנחומין], ו) [לעיל יט.], ז) משמע שרש"י היה מתיר בגדים שכבסו קודם האבל ובתוס' פי' כנ"ל, ח) דאביי כרבי ורבא כראב"ש ע"י רש"ש, ט) פ"ג גרסי' בן ג' שנים יוצא במטה ר' עקיבא כו' פי' דלא בעי ג' כו' כנ"ל, י) [עיין תוס' ברכות מז: ד"ה מנוה לרבים שאני],

◆

תורה אור השלם

1. שָׁלוֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה יֵרָאֶה כָל זְכוּרְךָ אֶת פְּנֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחָר בְּחַג הַמַּצּוֹת וּבְחַג הַשָּׁבֻעוֹת וּבְחַג הַסֻּכּוֹת וְלֹא יֵרָאֶה אֶת פְּנֵי יְיָ רֵיקָם: דברים טז טז

◆

הגהות הב"ח

(א) גמ' בחג המצות ובחג השבועות ובחג הסוכות מה חג המצות:

◆

גליון הש"ס

תוס' ד"ה אלא כו' כגון ברגל. עיין לעיל דף כ ע"א תד"ה שכבר:

◆

מוסף רש"י

מנין לעצרת שיש לה תשלומין כל שבעה. דאלו בחג הסוכות ובחג המצות נפקא לן (חגיגה ט.) מוחגותם אותו חג לה' שבעת ימים, יכול יהו חוגגין כל ז' ת"ל אותו, אותו אתה חוגג ואי אתה חוגג כל ז', אם כן למה נאמר ז' לתשלומים, שאם לא חג חגיגתו בראשון יקריבנה בשני (ר"ה ד.). מה חג המצות יש לה תשלומין כל שבעה. כדרבינן קראי לחג הסוכות, והוא הדין לחג המצות, שהרי אף הוא שבעת ימים (חגיגה יז.). אדבריה. הנהיגו ומטייל עמו במבואות העיר (ביצה כט.).

א) פי' דיוה"כ חל או בשבת. ג) בירושלמי שם איתא שניה היא יוה"כ שחל להיות בחול ופי' דאין חילוק דבין שחל בשבת ובין שחל בחול לעולם אין מראין פנים. ג) דברי רבינו אלו הובא בתוס' ר"ה דף ד' ע"ב ד"ה פז"ר קש"ב בשמו של רבינו ז"ל.